

رتبه‌بندی نواحی شهری بر اساس عوامل موثر در افزایش جرم (مطالعه موردی: نواحی منطقه ۶ تهران)

محسن کلانتری*

شاهرخ زادولی خواجه**

رحیم غلامحسینی***

تاریخ پذیرش ۱۳۹۳/۰۹/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۴/۲۷

چکیده

شناسایی عوامل و مکان‌های مستعد برای جرم در شهرها و تلاش برای پیشگیری و کاهش میزان جرم در زمان کنونی که جمعیت شهرها افزایش می‌یابد اهمیت بسزایی دارد. از اینرو هدف این مقاله شناسایی عوامل مؤثر در افزایش جرم و همچنین رتبه‌بندی نواحی منطقه ۶ تهران بر اساس این عوامل می‌باشد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. در این تحقیق ابتدا برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد عوامل مؤثر در افزایش جرم از پرسشنامه استفاده گردیده است. سپس معیارهای مورد نظر انتخاب شده و بر اساس رویکرد سلسله مراتبی (AHP) اهمیت و وزن هر یک از شاخص‌ها تعیین و برای رتبه‌بندی نواحی از نظر عوامل مؤثر در افزایش جرم از ابزار تصمیم‌گیری چند معیاری؛ VIKOR استفاده گردیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در منطقه ۶ تهران مهمترین عوامل در افزایش جرم به ترتیب تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس، نبودن روشنایی مناسب در شب و نحوه‌ی کاشت درختان در پیاده‌روها می‌باشد. ضعیف‌ترین عوامل نیز در افزایش جرم در این منطقه اندازه محله‌ها و نحوه‌ی پراکندگی مساکن در آنها و پس از آن میزان خانوارهای اجاره نشین و سطح تحصیلات ساکنین محدوده می‌باشد. نتایج رتبه‌بندی بر اساس شاخص‌های افزایش جرم با استفاده از مدل ویکور نشان می‌دهد که عوامل مؤثر در افزایش جرم در ناحیه ۱ منطقه ۶ تهران از دیگر نواحی بیشتر است و این ناحیه پتانسیل بیشتری برای وقوع جرم دارد. مقدار ویکور بدست آمده برای این ناحیه ۰ می‌باشد. همچنین در این رتبه‌بندی ناحیه ۶ با مقدار ویکور ۰.۹۳۳۵ در آخرین رتبه قرار دارد و می‌توان نتیجه گرفت که عوامل مؤثر در افزایش جرم در این ناحیه نسبت به ۵ ناحیه دیگر کمتر می‌باشد.

واژگان کلیدی: جرم، نواحی شهری، مدل ویکور، منطقه ۶ تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مجله علمی علوم انسانی

* دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه زنجان

** دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسئول)

Sh.zadvali@yahoo.com، تلفن: ۰۴۱۱۳۸۵۶۴۸۳

*** دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز

۱-مقدمه

جهان در سده‌ی بیست و یکم به شدت شهری شده است. در سال ۱۹۰۰، تنها ۱۰ درصد جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کردند، اما هم اکنون بیش از نیمی از جمعیت جهان ساکن شهرها هستند (UNCHS, ۲۰۰۱:۱۷; Short, ۲۰۰۶:۲۱). طبق آمار سازمان ملل، در سال ۱۹۵۰ کمتر از ۷۵۰ میلیون نفر برابر با ۲۹ درصد جمعیت جهان، در شهرها زندگی می‌کردند (UNCHS, ۱۹۹۹:۱۵). اما در سال ۲۰۰۶، بیش از نیمی از جمعیت جهان زندگی در شهرها را برگزیده‌اند (UNCHS, ۲۰۰۸:۲). بنابراین کالبد فضایی شهر، صحنه نمایش زندگی روزمره مردم است و نقش مهمی در توسعه‌ی جامعه دارد (مدیری، ۱۳۸۵:۱۲). شهرها به مثابه یک واقعیت پیچیده، در ابعاد مختلف دارای خصیصه‌ها، توانمندی‌ها، مشکلات و تنگناهای متعدد و متنوعی می‌باشند که بزهکاری از جمله مسایل و مشکلات اکثر شهرهای امروز است. مسئله‌ای که بشر با همه قدرت، مهارت و ابتکار خود، هنوز نتوانسته است در مبارزه با آن پیروز شود و از میزان و انواع مختلف آن بکاهد (عباسی، ۱۳۸۷:۲). در این راستا با نگاهی منتقدانه به گذشته، می‌توان دریافت که گسترش شهرنشینی و رابطه آن با آسیب‌های اجتماعی از مشخصه‌های اصلی توسعه‌ی شهری کشورمان در چند دهه گذشته است. نرخ جرایم و آسیب‌ها همواره در محیط‌های شهری بالا بوده است و هم اکنون نیز شهرها بویژه کلانشهرها در سراسر جهان از مهمترین کانون‌های بروز ناهنجاری‌ها و جرایم اجتماعی هستند (علی اکبری، ۱۳۸۳:۴۹). از دیر باز نیز ثابت شده است که تبهکاری شهر نسبت به روستا خیلی بالاتر است (گسن، ۱۳۸۵:۱۱۵). این موضوع در واقع یکی از خصلت‌های اساسی است که از بررسی‌های تبهکاری در غرب حاصل شده است (کی‌نیا، ۱۳۷۹:۱۱۵). زندگی شهری با تنوع ارزش‌ها و پندارها، مردمان دیگر نقاط را به خود جلب می‌کند و با تجمع آنها اختلافات موجود تشدید شده و برخوردهای اجتماعی رو به تزاید می‌گذارد (شیخاوندی، ۱۳۵۳:۸۹). می‌توان گفت هنگامی که تراکم جمعیت از حدی تجاوز کند، افراد فوق العاده پرخاشگر می‌شوند زیرا حداقل سرزمین مورد لزوم جهت شکوفایی شخصی در اختیار آنان نیست (کی‌نیا، ۱۳۷۹:۱۱۶). از اینرو با گسترش کالبدی و جمعیتی شهرها میزان جرم و جنایت نیز به میزان قابل توجهی افزایش یافته است. آنچه روشن است، بعضی مکان‌ها به دلیل ویژگی‌های کالبدی و محیطی و همچنین خصوصیات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ساکنین آن، امکان و فرصت بیشتری برای وقوع جرم دارند. برعکس بعضی مکان‌ها مانع و بازدارنده فرصت‌های مجرمانه هستند و همین امر موجب شده است تا در دو دهه گذشته سیاستمداران و محققان به مکان و زمان جرم جهت کنترل و جلوگیری از بروز جرم توجه ویژه‌ای نشان دهند (Meagan, ۲۰۰۴:۱۲). از اینرو امروزه در بررسی‌های جهانی این نکته به اثبات رسیده است که مجرمین در انتخاب مکان و زمان جرم، مکان ارتکاب جرم را به خوبی و با دقت در نظر می‌گیرند (رحیمی، ۱۳۸۵:۵). بنابراین این امر

جرم شناسان را متقاعد کرده که پراکنش فضایی جرم در مناطق مختلف شهر تصادفی نیست، بنابراین تلاش در جهت شناخت مکان‌های وقوع جرم و علل بروز آن بسیار حائز اهمیت است (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۱۰). بررسی‌های مربوط به بزهکاری در تهران نشان می‌دهد رابطه معنی داری بین مناطق مختلف و ماهیت و تکرار جرایم وجود دارد، بنابراین می‌توان این مناطق را بر پایه کیفیت امنیت شهری طبقه‌بندی نمود. متأسفانه برخی از مناطق تهران که به دلایل مختلف اجتماعی و اقتصادی و حتی فعالیتی، زمینه‌های مساعدتری برای بروز و تشدید ناامنی وجود دارد، شرایط زندگی اجتماعی مردم دچار مشکلات جدی شده است و به‌نظر می‌رسد باید در حوزه‌های مختلف علمی (از جمله برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی) جهت شناسایی و رفع مشکل، اقدامات جدی صورت پذیرد (رضوان، ۱۳۸۵: ۳). از این دست مناطق، منطقه ۶ تهران است. این منطقه یکی از مناطق نسبتاً قدیمی شهر تهران به حساب می‌آید که در مرکز شهر قرار دارد. این منطقه با مساحتی معادل ۲۱۳۸/۴۵ هکتار حدود ۳/۳ درصد از سطح شهر را شامل می‌شود. منطقه ۶ دارای ویژگی‌هایی مانند تراکم جمعیتی بالا، وجود کاربری‌های فراشهری و فراملی در منطقه، قطعات کوچک مسکونی، فرسودگی و فرسودگی بیش از حد بافت، عدم تطابق در نسبت نحوه استفاده از اراضی شهری معمول با نسبت کاربری‌های منطقه، وجود تنوع قومیتی و فرهنگی در آن و... می‌باشد. وجود موارد یاد شده به همراه سایر عوامل مرتبط، ساکنان منطقه را با مشکلاتی مواجه ساخته است که از آن جمله پایین بودن وضعیت امنیت شهری در منطقه و وجود احساس ناامنی در بین ساکنان می‌باشد. بنابراین تحقیق حاضر در پی پاسخگویی به این سؤالات است: بین نواحی مختلف منطقه شش تهران از لحاظ میزان امنیت برای ساکنان چه تفاوت‌هایی وجود دارد؟ و مهم‌ترین عوامل موثر در افزایش جرم و جنایت در این نواحی کدام‌اند؟

این پژوهش دارای دو هدف زیر می‌باشد:

هدف کلی این تحقیق رتبه بندی نواحی مختلف منطقه ۶ تهران بر اساس عوامل و شاخص‌هایی است که در افزایش جرم مؤثر می‌باشند. هدف فرعی این تحقیق شناسایی عوامل مؤثر در افزایش جرم در این نواحی می‌باشد.

۲- مبانی و چارچوب نظری

تقریباً از دهه ۱۹۷۰ میلادی و به دلیل رشد سریع و شتابان جمعیت شهری در اکثر کشورهای جهان و افزایش بی‌رویه ناهنجاریهای اجتماعی در این شهرها، توجه وافر به بررسی‌های محیط و جرایم شهری به وجود آمد. این امر باعث شد تا دیدگاهها و نظریات جدیدی برای فهم بهتر رابطه مکان و جرم مطرح شود. در این میان، پیشرفت‌های فنی و ابزارهای مکانی و از جمله تکنیک‌های جدید تهیه نقشه‌های جرم، راهیابی رایانه به پژوهش‌های

کاربردی، به ویژه اطلاعات محیط در تحلیل فضایی جرایم شهری، نقش بسیار مؤثری در ارتقای سطح کیفی این بررسی‌ها داشته است (عامری سیاهویی و رستم گورانی، ۱۳۸۹: ۳۶). از طرفی جرایم شهری موجب تحمیل هزینه‌های بسیار گزافی در سطوح فردی، اجتماعی و ملی می‌گردد (Mc Collster et al, ۲۰۱۰: ۹۰). از این رو در زمینه پیدایش و افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی در محیط‌های شهری بزرگ، سیستم‌های تئوریک مختلف در چارچوب بررسی‌های اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و حتی روانشناسی به تحلیل و ارزیابی این موضوع پرداخته و کوشیده‌اند، با ارائه فرضیات، الگوهای تبیین و مدل‌های عملی مؤثر جوانب گوناگون آن را مورد بررسی قرار دهند (موسوی، ۱۳۷۸: ۹۱). با توجه به اینکه مکان، انسان، فعالیت و زمان از یک عناصر سازنده فضا و از سوی دیگر عناصر مهم ارتکاب جرم هستند، از این رو با درک صحیح قواعد و منطق مجرمین در انتخاب مکان، زمان و نوع رفتار مجرمانه می‌توان نسبت به جلوگیری از وقوع جرایم اقدام کرد (زنگی آبادی و رحیمی، ۱۳۸۹: ۱۸۰).

علاوه بر این طی دو دهه اخیر در نگرش و سیاست‌های پیشگیرانه جرم شناسان جهت مقابله با بزهکاری شهری تغییرات مهمی به وقوع پیوسته است. مطابق این نگرش جهت پیشگیری از جرم علاوه بر «بزهکار» بایستی مکان وقوع بزه نیز مورد تأکید قرار گیرد تا با حذف فرصت‌های مجرمانه در محیط جغرافیایی، امکان به حداقل رساندن نرخ بزهکاری فراهم گردد (Weisburd, ۲۰۰۴: ۶۲). از طرفی احساس ناامنی در محلات شهری تنها به دلیل جرایم خشونت آمیز نیست، بلکه ناهنجاری‌ها و رفتارهای اخلاک‌گرانه چون اعتیاد، ولگردی، تكدی گری و سرقت، گذشته از اینکه عامل اصلی ترس و احساس ناامنی عمومی هستند، به نوبه خود زمینه رواج گسترده جرایم را نیز فراهم می‌آورند (Badland and Schofield, ۲۰۰۵: ۷۸). که این جرائم در برخی نواحی زیاد و برعکس در برخی مکان‌ها کم می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که در برخی مکان‌های شهر به علت ساختار کالبدی ویژه و مشخصه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ساکنین و استفاده کنندگان این مکان‌ها، امکان و فرصت بزهکاری بیشتر است به عکس در برخی محدوده‌های شهری به دلیل وجود موانع و شرایط باز دارنده، نرخ بزهکاری اندک است (Greenberg and Rohe, ۱۹۸۴: ۴۸). در حقیقت، به‌طور قطع جرم به طور یکسان در سراسر شهر پخش نمی‌شود، و عقیده کانون‌های جرم خیز در سالیان اخیر توجه روز افزونی را به خود جلب کرده است (Lupton, ۱۹۹۹, Nasar and Fisher, ۱۹۹۳). پس مجرمان در ارتکاب جرم دست به انتخاب‌های کاملاً منطقی می‌زنند و به دنبال ساده‌ترین، کم خطرترین و مناسب‌ترین فرصت‌ها و شرایط برای ارتکاب جرم هستند. در مطالعات گذشته در ارتباط با جرم خیزی در نقاط شهری تأکید بیشتر بر عوامل محیط طبیعی (آب و هوا، باد، دما، دریا، دشت و...) و تأثیر آن بر انسان بوده است، در حالی که در تحقیقات کنونی عوامل مربوط به محیط انسانی و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که انسان را در بر گرفته، بیشتر مورد توجه است.

بر اساس نظریه اکثر کارشناسان، جرم قبل از آنکه پدیده‌ای اجتماعی باشد بیشتر متأثر از شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی جامعه و مکان جرم است (رحمت، ۱۳۸۵: ۴۳). بنابراین شناخت مناطق جرم خیز و ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ساکنان آنها امری اجتناب ناپذیر است. همچنین برای شناخت جرم و مجرم باید تعریفی دقیق از این واژگان ارائه شود که در زیر به آنها اشاره می‌گردد:

جرم: از یک دید کلی جرم شامل رفتاری است مخالف نظم اجتماعی که مرتکب آن را در معرض مجازات یا اقدامات تأمینی (تربیتی، مراقبتی و درمانی) قرار می‌دهد (گلدوزیان، ۱۳۶۹: ۱۴۳). به عبارت دیگر به هر عمل یا ترک عملی که در قانون پیش‌بینی شده و برای آن ضمانت اجرایی کیفری (مجازات) در نظر گرفته شده است، جرم اطلاق می‌شود. قانون گذار در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۶۱ تعریف جرم را چنین ذکر کرده است:

“هر فعل یا ترک فعل که مطابق قانون قابل مجازات یا مستلزم اقدامات تأمینی و تربیتی باشد جرم محسوب می‌شود و هیچ امری را نمی‌توان جرم دانست مگر آن که به موجب قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی یا تربیتی تعیین شده است.” ضمناً در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۷ آذر ماه ۱۳۷۵ کمیسیون امور قضایی و حقوقی و مجمع تشخیص مصلحت “جرم” بدین شرح تعریف شده است: “هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می‌شود” (کلانتری، ۱۳۸۰: ۳۹).

جرم شناسی: علم جرم شناسی، پدیده بزهکاری، عوامل یا اوضاع و احوال و مقتضیات فردی و اجتماعی و محیطی که در بروز رفتار جنایی و حالت عمومی تبهکاری اثر داشته و یا در آن سهمیم بوده است را بررسی می‌کند. همچنین در این علم جهت مبارزه با بزهکاری و پیشگیری مستقیم از وقوع جرم راهکارهای علمی ارائه می‌شود. ضمناً بررسی‌های مربوط به اصلاح قوانین آیین دادرسی، نوع مجازات و کیفیت اجرای آن و روش‌های درمان جرم قسمت دیگر این علم را تشکیل می‌دهد.

همان‌گونه که از تعریف فوق استنباط می‌شود یکی از اهداف مهم جرم شناسی مبارزه با بزهکاری، شناسایی عوامل جرم زا و به اصطلاح شرایطی است که مجرم را به سمت جرم و کجروی سوق می‌دهد. شایع‌ترین طبقه بندی عوامل جرم عبارتند از:

الف- عوامل درونی: شامل عوامل فردی (بیولوژیک)، جنس، سن، اندام، عدم تقارن جسمی، وضع مزاج، ضعف یا قدرت بدنی، سوابق بیماری، عوامل ارثی و ژنتیک و عوامل روانی چون ترس، بدبینی، خود پسندی، قدرت طلبی، جنون، عقده‌ها، بیماری‌های عصبی و روانی و... می‌باشد.

ب- عوامل بیرونی: ویژگی‌های محیط طبیعی، وضع آب و هوا، فصول، شب و روز، درجه حرارت، رطوبت و باد و... ویژگی‌های محیط اجتماعی (انسانی)، شهر، روستا، محله، کوچه، مسکن، خانواده، دوستان، معاشران، نوع شغل، مهاجرت و پیشه فرهنگی (کی نیا، ۱۳۷۳:۱۲).

قدر مسلم این که نقش عوامل جرم‌زا (خواه درونی یا فردی و بیرونی و محیطی) در جرم‌های اجتماعی عام نبوده و در همه اشخاص به‌طور یکسان تأثیر ندارد. به بیان دیگر حالت خطرناک مجرم در هر درجه‌ای که باشد لزوماً تابع این عوامل نیست و از طرفی همیشه در برابر تأثیرات عوامل جرم‌زا، برخی عوامل بازدارنده چون نیروی اراده و کنترل‌های اجتماعی نقش تعدیل‌کننده ایفا می‌کند. بنابراین تأثیر و نقش این عوامل هیچ‌گاه مطلق و کلی نیست. مضافاً این که نمی‌توان بین بروز جرم و عوامل گوناگون مؤثر در پیدایش جرم یک رابطه قطعی و دقیق پذیرفت. به عنوان مثال فقر یکی را به تبهکاری می‌کشاند و دیگری را در صف پیشوایان و بزرگان قرار می‌دهد، بنابراین باید پذیرفت در بروز جرم علل یکسان در همه موارد معلول یکسان نخواهد داشت (قزلباش، ۱۳۸۷:۳۰).

به‌طور اجمال و به عنوان نتیجه باید گفت جرم‌شناسی علمی است که می‌کوشد جرم، مجرم و مجموعه عوامل و شرایط مؤثر بر وقوع جرم را بشناسد و لذا سعی در کاهش بزهکاری، پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح و درمان مجرم دارد و برای رسیدن به این هدف ناگزیر از یافته‌های علوم دیگر بهره می‌گیرد. از جمله این امور می‌توان به زیست‌شناسی، ژنتیک، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، جغرافیا و... اشاره نمود.

مجرم: به کسی اطلاق می‌شود که مرتکب جنایت یا یکی از جرایم تصریح شده در قانون شود و به موجب مقررات برای آن عمل مجازات تعیین شده باشد. به بیان دیگر سخن انجام فعل یا ترک فعل مجرمانه موجب تولد مجرم می‌گردد (کلانتری، ۱۳۸۰:۴۰).

بزهکار: بررسی‌های جرم‌شناسی نشان می‌دهد که هر عملی علتی دارد و هیچ چیز به خودی خود بوجود نمی‌آید. بنابراین هر جرمی هم دارای علل سازنده‌ای است که بر روی فرد اثر می‌گذارد و او را بسوی ناسازگاری و نابهنجاری سوق می‌دهد. پیامد این سوق دادن‌ها ارتکاب خطاست و خاطی را به یک تعبیر بزهکار می‌نامند (عباس‌زاده گروسی، ۱۳۸۶:۱۰).

بزهکاری: بزهکاری اصولاً مجموعه‌ای از جرائمی است که در یک زمان و مکان معین به وقوع می‌پیوندد. به همین سبب زمانی که این پدیده مورد بررسی قرار می‌گیرد، در حقیقت کلیه پدیده‌های اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی، سیاسی، مذهبی، خانوادگی و مانند آن را در جامعه شامل می‌شود. بزهکاران از جهات مختلف، یعنی سن، جنس، نژاد، تجرد، تأهل، شهری و روستایی بودن، فقیر و متوسط و ثروتمند بودن و مانند آن تقسیم‌بندی می‌شوند (عباس‌زاده گروسی، ۱۳۸۶:۱۰).

شرارت و باجگیری: برداشت و یا قصد برداشت به زور و یا تهدید آمیز متعلقات دیگران. ورود غیر قانونی با زور و یا بدون زور به خانه مسکونی، اداره، کارخانه، محل کار و ... به قصد استفاده و دزدی (جباری، ۱۳۸۷: ۱۶).

پیشینه تحقیق

بررسی و شناخت عوامل جرم‌زا و مقابله با آن از جمله مسائلی است که در بحث کشف وقوع جرم و چگونگی پیشگیری از وقوع آن همواره مد نظر بوده است. جرم شناسان از دیرباز با شناخت عوامل جرم‌زا و تدابیر و اقدامات لازم در زمینه جرم و بررسی آن سعی در ارائه راهکارهایی برای پیشگیری از این معضلات در جامعه داشته‌اند (رحمت، ۱۳۸۵: ۸۵).

جین جاکوبز^۱ نخستین کسی است که در سال ۱۹۶۱ در اثر خود تحت عنوان «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا» به موضوع جرم و محیط پرداخت، او معتقد بود نظارت معمولی شهروندان به قابلیت حیات شهر کمک خواهد کرد و با طراحی و برنامه‌ریزی مناسب شهری می‌توان امکان کنترل اجتماعی برای پیشگیری از جرم و جنایت را فراهم آورد، او سعی داشت کانون مطالعات مربوط به بزهکاری را به علم طراحی و برنامه‌ریزی شهری نزدیک کند (عبدالهی حقی، ۱۳۸۳: ۱۹).

در سال ۲۰۱۰ بیل هیلر و ازلم سهباز الگوهای جرایم سرقت و دزدی را در شبکه خیابان‌های شهر لندن مورد بررسی قرار دادند. اینها با استفاده از نظریه فضای قابل دفاع نیومن جرایم را با پارامترهای فضای عمومی در مقابل فضای خصوصی، استفاده کنندگان مختلف، راههای فرار و تراکم در خیابان‌ها تحلیل کردند و به این نتیجه رسیدند که در مناطق مسکونی، خانه‌هایی که رو به خیابان و در گوشه‌هایی که از هر دو طرف دید دارند قرار گرفته‌اند، دزدی و سرقت کم اتفاق می‌افتد. خانه و مغازه‌هایی که از لحاظ دسترسی و راه‌های فرار دارای موقعیت خوبی هستند بیشتر در معرض سرقت قرار می‌گیرند. در فضاهای خصوصی نسبت به فضاهای عمومی سرقت کمتر اتفاق می‌افتد زیرا استفاده کنندگان از این فضاها مشخص و شناخته شده هستند (Hiller & Sahbaz, ۲۰۱۰).

در تحقیق دیگری که در سال ۲۰۱۱ در شانگ‌های چین انجام شده، زونگ و همکارانش الگوهای جرم را در مناطق متروپلیس (شانگ‌های) با استفاده از GIS مورد ارزیابی قرار دادند و به این نتیجه دست یافتند که میدان‌ها کانون‌های جرم خیز شانگ‌های هستند و جرایم بتدریج با فاصله گرفتن از این میدان‌ها کاهش پیدا می‌کنند و در بخش مرکزی شهر افزایش می‌یابد (zhong et al, ۲۰۱۱).

^۱ Jakobs

همچنین اردوغان و همکارانش در سال ۲۰۱۱ پنج جرم را در کشور ترکیه مورد بررسی و تحلیل قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که فعالیت‌های مجرمانه در زمان و مکان به صورت غیرتصادفی اتفاق می‌افتند بجز جرایمی که مربوط به اسلحه گرم و سرد هستند، همه جرایم در کشور ترکیه بر روی ماتریکس به صورت خوشه‌ای توزیع شده‌اند و در غرب و جنوب غرب ترکیه بصورت خوشه‌های بزرگ هست که دلیل آن وقوع جرایم کلاهبرداری و سرقت در این مناطق است (Erdoghan, ۲۰۱۱). همچنین در دو سال اخیر در کشور ایران، پایان نامه‌ها و مقالات جدید در این زمینه نوشته شده که در زیر به مهمترین آنان اشاره می‌گردد:

تقوایی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی و مقایسه شاخص‌های ششگانه جرم در سطح مناطق مختلف شهر شیراز پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین ارتکاب جرم و کیفیت محیط مسکونی رابطه معنی داری وجود دارد، علاوه بر این، نوع فعالیت به عنوان یک عامل مؤثر در بروز جرم عمل می‌نماید. تاثیر این شاخص‌ها در نقاط جرم خیز شهر به خوبی مشهود است.

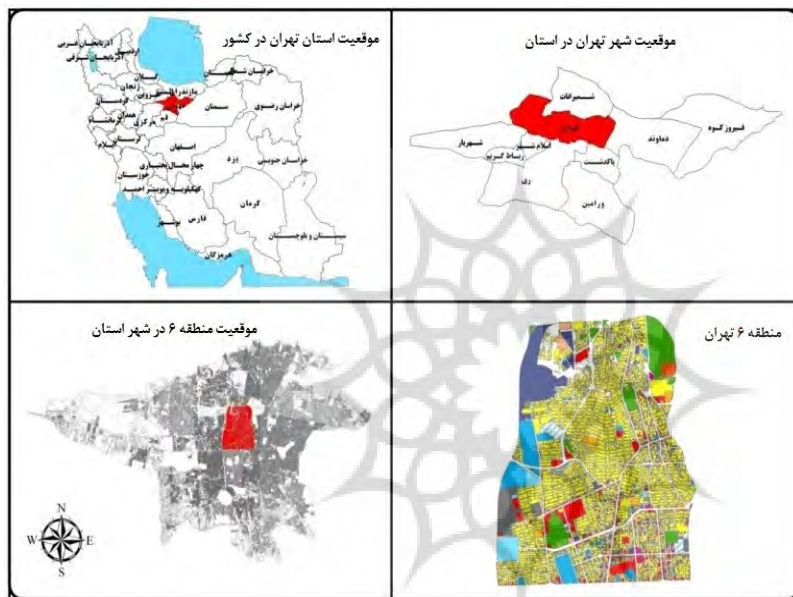
پرهیز و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به بررسی جغرافیایی الگوهای فضایی بزهکاری در منطقه اسکان غیررسمی اسلام آباد (مورد مطالعه جرایم خرید و فروش اموال مسروقه) پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مهمترین کانون جرم خیز خرید و فروش اموال مسروقه در شهر زنجان بر منطقه اسکان غیررسمی اسلام آباد منطبق است و توزیع فضایی جرایم از الگوی خوشه‌ای و متمرکز پیروی می‌کند. بیشترین جرایم ارتكابی منطقه اسلام آباد در محدوده کاربری‌های مسکونی رخ داده است به طوری که ۲۶۴ مورد برابر با ۸۲٫۲۵ درصد جرایم در فضاهای مسکونی اتفاق افتاده است. همچنین بین تراکم جمعیت در این محدوده و نرخ وقوع بزهکاری در آن رابطه مستقیم وجود دارد.

کلاتتری و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای به بررسی تحلیل الگوهای فضایی بزهکاری در مناطق اسکان غیررسمی شهرها (مورد مطالعه، منطقه اسکان غیررسمی بی سیم در شهر زنجان)، پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بالا بودن میزان کاربری مسکونی، کمبود برخی کاربری‌های مورد نیاز شهروندان از جمله کاربری‌های فضای سبز، آموزشی، درمانی و تأسیسات شهری و نبود برخی کاربری‌های ضروری از جمله کاربری‌های فرهنگی، ورزشی و گذران اوقات فراغت و نیز فقدان کاربری انتظامی که نظارت رسمی در این محدوده از شهر را بسیار دشوار ساخته است، در شکل‌گیری الگوهای فضایی بزهکاری در این منطقه اسکان غیررسمی مؤثر بوده است.

۳- محدوددهی مورد مطالعه و روش تحقیق

منطقه ۶ با وسعت ۲۱۴۴ هکتار از شمال به بزرگراه همت، از جنوب به محور انقلاب- آزادی، از شرق توسط بزرگراه مدرس و خیابان شهید مفتح و از سمت غرب به بزرگراه شهید چمران محدود شده است. همچنین موقعیت این منطقه نسبت به مناطق دیگر به این گونه است که از سمت شمال به منطقه ۳، از شرق به منطقه ۷، از جنوب به مناطق ۱۰، ۱۱، ۱۲ و از غرب به منطقه ۲ محدود می‌شود. این منطقه همچنین به دلیل استقرار در مرکزیت جغرافیایی شهر تهران و از سوی دیگر به لحاظ موقعیت و همجواری با مرکز ثقل قدیمی شهر یعنی محدوده بازار، میدان ارگ و توپخانه، تحت تأثیر اقداماتی که پهلوی اول در خصوص توسعه شهر تهران انجام داد و با انتقال و حرکت تدریجی موقعیت مرکز شهر تهران به سمت شمال و شمال غربی از دهه چهل مرکزیت فضایی، فعالیتی پیدا نمود.

شکل شماره ۱- موقعیت منطقه ۶ در کلانشهر تهران

منبع: نگارندگان

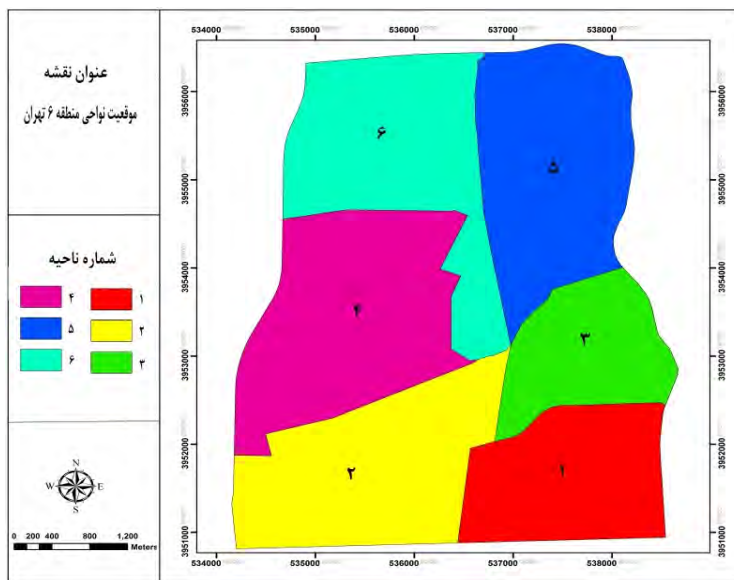
این منطقه به ۶ ناحیه و ۱۸ محله تقسیم شده و بیش از ۳۰ درصد ساختمان‌های دولتی و خصوصی را در خود جای داده و به لحاظ موقعیت جغرافیایی در حوزه مرکزی شهر تهران واقع است. بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۰)، منطقه شش شهرداری تهران حدود

۲۳۲۵۸۳ نفر جمعیت داشته است. بر اساس همین آمار نیز جمعیت نواحی و محلات این منطقه در جدول زیر ارائه می‌گردد.

جدول شماره ۱- ساختار تقسیمات منطقه ۶ و مشخصه‌های آن

نواحی موجود	محلات موجود	جمعیت موجود	وسعت(هکتار)	تراکم ناخالص جمعیتی
ناحیه ۱	۱۷	۱۱۸۳۵	۱۵۳	۷۷/۴
	۱۸	۱۳۴۶۲	۱۰۲	۱۳۲
جمع ناحیه ۱		۱۹۰۷۸	۳۶۸	۵۱/۸
ناحیه ۲	۱۳	۱۲۲۱۱	۱۴۷	۸۳/۱
	۱۴	۱۰۵۱۵	۹۳	۱۱۲/۱
	۱۵	۱۱۴۶۸	۵۲	۲۲۰/۵
	۱۶	۱۴۶۲۸	۱۲۵	۱۱۷
جمع ناحیه ۲		۵۷۷۹۲	۴۰۳	۱۴۳/۴
ناحیه ۳	۱۰	۶۷۸۰	۷۸	۸۶/۹
	۱۱	۱۱۹۳۱	۹۱	۱۳۱/۱
	۱۲	۹۳۷۲	۷۷	۱۲۱/۷
جمع ناحیه ۳		۴۱۱۱۶	۴۸۵	۸۴/۸
ناحیه ۴	۵	۲۶۳۶۸	۱۴۴	۱۸۳/۱
	۷	۸۷۸۷	۱۲۰	۷۳/۲
	۸	۱۰۴۱۸	۸۸	۱۱۸/۴
جمع ناحیه ۴		۳۳۹۹۹	۲۱۸	۱۵۶
ناحیه ۵	۲	۵۳۲۸	۱۱۶	۴۵/۹
	۳	۹۷۹۲	۱۱۷	۸۳/۷
	۴	۲۳۴۷۵	۱۱۹	۱۹۷/۳
جمع ناحیه ۵		۳۶۴۹۵	۳۹۲	۹۳/۱
ناحیه ۶	۱	۲۴۵۳۳	۱۰۹	۲۲۵/۱
	۶	۱۰۸۲۵	۳۰۱	۳۵/۹
	۹	۱۰۸۵۵	۱۱۲	۹۶/۹
جمع ناحیه ۶		۴۴۵۷۵	۲۷۸	۱۶۰/۳
جمع منطقه		۲۳۲۵۸۳	۲۱۴۴	۱۰۸/۵

منبع: مرکز آمار ایران ۱۳۹۰

شکل شماره ۲- موقعیت نواحی منطقه ۶ تهران

منبع: نگارندگان

نوع تحقیق کاربردی و روش بررسی آن توصیفی- تحلیلی و پیمایشی است. محدوده‌ی جغرافیایی مورد بررسی نواحی ۶ گانه‌ی منطقه ۶ تهران می‌باشد. در این پژوهش ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی میدانی نواحی منطقه ۶ تهران به جمع‌آوری اطلاعات در مورد عوامل مؤثر بر افزایش جرم شد که ۱۱ شاخص برگزیده شد. در ادامه برای رتبه‌بندی نواحی از نظر میزان جرم از مدل VIKOR و برای وزن‌دهی به شاخص‌ها از مدل AHP استفاده گردیده است. در این تحقیق همچنین برای جمع‌آوری اطلاعات اقدام به تهیه‌ی پرسشنامه شده است (استفاده از طیف ۵ مقیاسی لیکرت) که برای بدست آوردن حجم نمونه از تکنیک کوکران استفاده گردیده است که حجم نمونه برای هر ناحیه حدود ۲۶۰ تا ۲۶۵ بدست آمده که برای یکسان نمودن آمار برای رتبه‌بندی و بررسی جرم از هر ناحیه ۲۶۵ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است.

روایی و پایایی پرسشنامه

به منظور سنجش اعتبار درونی ابتدا از روش اعتبار محتوا برای افزایش اعتبار پرسشنامه استفاده شده است. در این راستا با استفاده از مقیاس‌های آزمون شده در پژوهش‌های جرم‌شناسی و نظرخواهی از اساتید و کارشناسان متخصص در این زمینه گام اول برداشته شد.

سپس پرسشنامه تدوین شده طی دو مرحله مقدماتی و نهایی تکمیل گردید و با بررسی پاسخ‌های بدست آمده از ۳۰ پرسش نامه مقدماتی و انجام محاسبات آماری لازم، پرسش نامه نهایی تدوین گردید. در این تحقیق همچنین جهت تحلیل و بررسی میزان صحت سؤالات پرسش نامه و سنجش سطح مناسبت ابزار تحلیل، با استفاده از روش تحلیل قابلیت اطمینان^۱ ضرایب آلفای تمامی سؤالات محاسبه گردیده است. بر اساس محاسبات صورت گرفته چون ضرایب آلفای^۲ تمامی سؤالات پرسش نامه بزرگ‌تر از ۰/۶ است، ضرورتی برای حذف هیچ کدام از سؤالات وجود نداشت. ضریب آلفای متغیرهای بکار رفته در این تحقیق بدین صورت است، امکانات زیربنایی (۰/۹۱۲)، تنوع فرهنگی و قومیتی در نواحی (۰/۸۷۳)، تأمین امنیت در محله از طرف پلیس (۰/۸۲۷)، وضعیت روشنایی نواحی (۰/۸۲۱)، نحوه کاشت درختان در پیاده روهای نواحی (۰/۷۳۲)، اندازه محله و نحوه‌ی پراکندگی مسکن در آن (۰/۷۱۲)، وضعیت خیابانها و کوچه‌ها در نواحی (۰/۷۶۳)، میزان خانوارهای اجاره نشین در نواحی (۰/۸۲۱)، میزان مهاجرین در نواحی (۰/۹۲۱)، سطح اشتغال و بیکاری در نواحی (۰/۸۶۷)، سطح تحصیلات ساکنان نواحی (۰/۷۸۱).

۴- یافته‌های تحقیق و مدل وایگور

ویگور یک روش MCDM توافقی است که توسط آپریکوویچ و زنگ توسعه یافت. که بر مبنای روش ال پی متریک توسعه یافته است.

$$L_{pi} = \left\{ \sum_{j=1}^n [w_j (f_j^* - f_{ij}) / (f_j^* - f_j^-)]^p \right\}^{1/p}$$

$$1 \leq p \leq +\infty; i = 1, 2, \dots, I.$$

مراحل این روش شامل گام‌های ذیل است: (Wei, Lin: ۲۰۰۸)
اولین مرحله در این مدل ارائه شاخص‌های بکار رفته در تحقیق مورد نظر می‌باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

^۱ Reputation of places

^۲ Deep Interview

جدول شماره ۲: میانگین سطح عوامل مؤثر در افزایش جرم در محدوده‌ی مورد مطالعه

سطح تحصیلات ساکنان نواحی	۲/۷۶	ناحیه ۱
سطح اشتغال و بیکاری در نواحی	۳/۱۵	ناحیه ۲
میزان مهاجرین در نواحی	۳/۱۲	ناحیه ۳
میزان خانوارهای اجاره نشین در نواحی	۲/۵۶	ناحیه ۴
وضعیت خیابانها و کوچه ها در نواحی	۳/۲۴	ناحیه ۵
اندازه محله و نحوه ی پراکندگی مساکن در آن	۲/۷۳	ناحیه ۶
نحوه کاشت درختان در پیاده روهای نواحی	۳/۱۳	
وضعیت روشنایی نواحی	۳/۵۴	
تأمین امنیت در محله از طرف پلیس	۳/۵۰	
تنوع فرهنگی و قومیتی در نواحی	۳/۲۴	
امکانات زیربنایی	۲/۸۳	
شاخصها		
نواحی		

منبع: یافته‌های تحقیق

محاسبه مقادیر نرمال شده

فرض می‌کنیم m گزینه و n معیار داریم. گزینه‌های مختلف آبه عنوان x_i مشخص شده‌اند. برای گزینه x_j رتبه جنبه زام به عنوان x_{ij} مشخص شده است و برای سایر گزینه‌ها نیز همین‌طور x_{ij} ارزش و مقدار معیار زام است. برای فرایند نرمال سازی مقادیر، جایی که x_{ij} ارزش اصلی گزینه آام و بعد زام است:

$$f_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{j=1}^n x_{ij}^2}}, i=1,2,\dots,m; \quad j=1,2,\dots,n$$

تعیین بهترین و بدترین مقدار
 بهترین و بدترین هر یک از مقادیر در هر معیار را شناسایی می‌کنیم و به ترتیب f_j^* و f_j^- می‌نامیم.

$$f_j^* = \text{Max } f_{ij}, i = 1, 2, \dots, m$$

$$f_j^- = \text{Min } f_{ij}, j = 1, 2, \dots, n$$

جایی که f_j^* بهترین راه حل ایده آل مثبت برای معیار f_j^- و f_j^- بدترین راه حل ایده آل منفی برای معیار f_j^* است.
 اگر تمامی f_j^* را به هم پیوند بزنیم یک ترکیب بهینه خواهیم داشت که بیشترین امتیاز را خواهد داد که در مورد f_j^- نیز همین‌طور است.
 تعیین وزن معیارها: اوزان معیارها، برای بیان اهمیت روابط آنها محاسبه می‌شود. که در این مقاله از روش AHP برای وزن دهی به معیارها استفاده شده است.

جدول شماره ۳- وزن دهی به معیارهای بکار رفته در مدل vikor با استفاده از مدل AHP.

سطح تحصيلات ساکنان نواحی	۰/۱۹
سطح اشتغال و بیکاری در نواحی	۰/۰۴
میزان مهاجرین در نواحی	۰/۰۳
میزان خانوارهای اجاره نشین در نواحی	۰/۰۲
وضعیت خیابانها و کوچه ها در نواحی	۰/۱۵
اندازه محله و نحوه ی پراکندگی مسکن در آن	۰/۱۲
نحوه کاشت درختان در پیاده رویهای نواحی	۰/۱۲
وضعیت روشنایی نواحی	۰/۳۱
تأمین امنیت در محله از طرف پلیس	۰/۳۷
تنوع فرهنگی و قومیتی در نواحی	۰/۰۸
امکانات زیربنایی	۰/۵۷
شاخص ها	۰
وزن	۰

منبع: یافته‌های تحقیق

محاسبه فاصله گزینه‌ها از راه حل ایده آل
 این مرحله محاسبه فاصله هر گزینه از راه حل ایده آل و سپس حاصل جمع آنها برای ارزش نهایی بر اساس روابط ذیل است:

$$S_i = \sum_{j=1}^n w_j (f_j^* - f_{ij}) / (f_j^* - f_j^-)$$

$$R_i = \text{Max}_j [w_j (f_j^* - f_{ij}) / (f_j^* - f_j^-)]$$

جایی که S_i بیانگر نسبت فاصله گزینه λ_m از راه حل ایده آل مثبت (بهترین ترکیب) و R_i بیانگر نسبت فاصله گزینه λ_m از راه حل ایده آل منفی (بدترین ترکیب) می‌باشد. برترین رتبه بر اساس ارزش S_i و بدترین رتبه بر اساس ارزش R_i بدست می‌آید. به عبارت دیگر S_i و R_i به ترتیب همان L_{1i} و L_{2i} در روش الپی متریک هستند.

محاسبه مقدار ویکور Q_i

این مقدار برای هر یک از آنها به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$Q_i = v \left[\frac{S_i - S^*}{S^- - S^*} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_i - R^*}{R^- - R^*} \right]$$

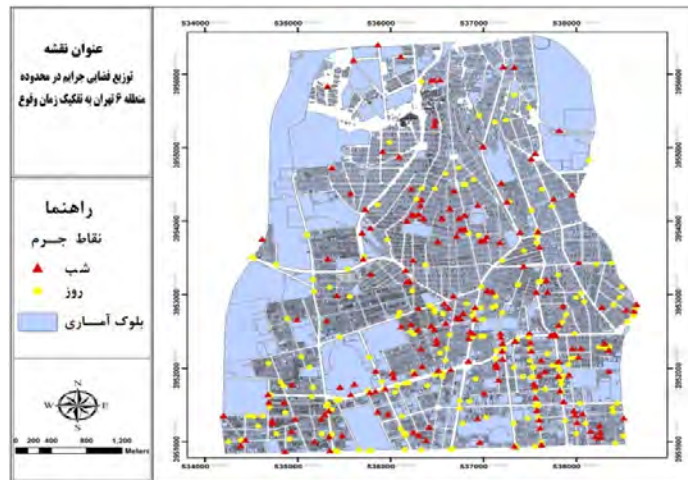
در این مرحله بر اساس مقادیر Q_i محاسبه شده در گام قبل، گزینه‌ها را رتبه بندی کرده و تصمیم‌گیری می‌نماییم.

جدول شماره ۴: رتبه بندی نواحی منطقه ۶ تهران بر اساس عوامل مؤثر در افزایش جرایم با استفاده از

مدل vikor

رتبه	مقدار ویکور	نواحی
۱	۰	ناحیه ۱
۴	۰/۵۵۷۱	ناحیه ۲
۲	۰/۱۴۰۲	ناحیه ۳
۳	۰/۵۰۱۸	ناحیه ۴
۵	۰/۸۷۰۲	ناحیه ۵
۶	۰/۹۳۳۵	ناحیه ۶

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل شماره ۳- توزیع فضایی جرم در محدوده‌ی منطقه ۶ تهران به تفکیک زمان وقوع

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به شکل شماره ۳ نیز می‌توان میزان جرائم رخ داده را در منطقه ۶ تهران مشاهده نمود. این نقشه به ما نشان می‌دهد که بیشترین جرائم اتفاق افتاده در این منطقه مربوط به ناحیه ۱ و کمترین میزان وقوع جرائم مربوط به ناحیه ۶ این منطقه می‌باشد. مدل ویکور نیز نشان می‌دهد که ناحیه ۱ پتانسیل بیشتری برای وقوع جرم دارد و برعکس در ناحیه ۶ عوامل برای بروز جرم کمتر است. پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل ویکور به واقعیت بسیار نزدیک است و در نواحی که مقدار جرائم زیاد است، پتانسیل بالای این نواحی را برای وقوع جرم نشان می‌دهد.

عوامل مؤثر در بروز جرم در محدوده مورد مطالعه

در این پژوهش همچنین عوامل مؤثر در افزایش جرم در نواحی منطقه ۶ تهران از دیدگاه ساکنان این نواحی مورد بررسی قرار گرفته است که به ما کمک می‌کند تا عوامل مؤثر در افزایش جرم را در این منطقه شناسایی کنیم. با توجه به جدول شماره ۲ (میانگین پاسخ‌ها)، در ناحیه ۱ این منطقه مهمترین عامل در افزایش جرم از دیدگاه ساکنان وضعیت روشنایی این ناحیه با میانگین ۳/۵۴ می‌باشد که می‌توان نتیجه گرفت این ناحیه از نظر روشنایی در شب دارای امنیت پایینی می‌باشد و بیشترین جرائم در این منطقه به علت نبود روشنایی مناسب در شب اتفاق می‌افتد. که از عوامل آن می‌توان به کمبود چراغ‌های روشنایی و یا خرابی و شکستگی لامپ‌ها و همچنین وجود موانعی مانند درختان اشاره کرد. همچنین ضعیف‌ترین

عامل از نظر ساکنان این ناحیه در افزایش جرم میزان خانوارهای اجاره نشین با میانگین ۲/۵۶ می‌باشد. در ناحیه ۲ نیز مهمترین عامل برای افزایش جرم مناسب نبودن روشنایی این ناحیه در شب با میانگین ۳/۲۳ و بعد از آن وضعیت خیابان‌ها با میانگین ۳/۲۰ و همچنین ضعیف‌ترین عامل برای افزایش جرم در این ناحیه اندازه‌ی محله و نحوه‌ی پراکندگی مسکن در این ناحیه با میانگین ۲/۰۵ می‌باشد. که باعث می‌شود فضاهای خالی در شب ایجاد نشود و افراد در این فضاها تردد داشته باشند و از وقوع جرم جلوگیری شود. در ناحیه ۳ نیز مهمترین عوامل در افزایش جرم روشنایی، تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس و وضعیت خیابان‌ها به ترتیب با میانگین‌های ۳/۴۶، ۳/۳۵ و ۳/۳۵ و ضعیف‌ترین عامل نیز وجود مهاجرین در ناحیه با میانگین ۲/۱۱ می‌باشد. در ناحیه ۴ مهمترین عوامل در افزایش جرم تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس، مناسب نبودن نحوه‌ی کاشت درختان و پیاده‌روها و روشنایی ناحیه به ترتیب با میانگین‌های ۳/۲۲، ۳/۲۰ و ۳/۱۴ و ضعیف‌ترین عامل در افزایش جرم اندازه محله و پراکندگی مسکن با میانگین ۱/۵ می‌باشد. در ناحیه ۵ نیز مهمترین عامل در افزایش جرم از دیدگاه ساکنان تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس با میانگین ۳/۱۱ و ضعیف‌ترین عامل در افزایش جرم امکانات زیر بنایی با میانگین ۲ می‌باشد. در ناحیه ۶ نیز روشنایی و تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس مهمترین عوامل در افزایش جرم با میانگین‌های ۳/۱ و ۳ و اندازه محله و نحوه‌ی پراکندگی مسکن نیز ضعیف‌ترین عامل در افزایش جرم با میانگین ۲ می‌باشند.

به‌طور کلی می‌توان گفت در منطقه ۶ تهران مهمترین عوامل در افزایش جرم به ترتیب تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس، نبودن روشنایی مناسب در شب و نحوه‌ی کاشت درختان در پیاده روها می‌باشد. ضعیف‌ترین عوامل نیز در افزایش جرم در این منطقه اندازه محله‌ها و نحوه‌ی پراکندگی مسکن در آنها و پس از آن میزان خانوارهای اجاره نشین و سطح تحصیلات ساکنین محدوده می‌باشد.

۵- بحث و نتیجه گیری

امروزه با گسترش شهرها و افزایش جمعیت، مشکلات زیادی گریبانگیر شهرنشینان شده است. یکی از این مشکلات افزایش میزان جرم و جنایت در محله‌های شهری و به ویژه محلاتی است که از نظر شاخصهای توسعه در سطح پایینی قرار گرفته و مکانی امن را برای ارتکاب جرم و جنایت فراهم آورده‌اند. مبارزه با جرم و کجروی های اجتماعی منوط به شناخت عوامل جرم زا است که میتوان از بروز جرایم پیشگیری کرد یا حداقل از میزان آن کاست. تجربه‌های گذشته و بررسیهای جهانی نشان میدهد که صرف تعقیب کیفری و مجازات مجرمان برای مبارزه با تبهکاری اجتماعی کافی نیست و تا زمانی که عوامل جرم زا در جامعه موجود باشد، مبارزه با جرم به عنوان معلول فایده ای ندارد. متأسفانه در بعضی مناطق بدلائل مختلف

اجتماعی و اقتصادی و حتی فعالیتی، زمینه‌های مساعدتری برای بروز و تشدید ناامنی وجود دارد، شرایط زندگی اجتماعی مردم دچار مشکلات جدی شده است و به نظر می‌رسد باید در حوزه‌های مختلف علمی (از جمله برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی) جهت شناسایی و رفع مشکل، اقدامات جدی صورت پذیرد، یکی از این مناطق، منطقه ۶ کلانشهر تهران می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در منطقه ۶ تهران مهمترین عوامل در افزایش جرم به ترتیب تأمین نشدن امنیت از طرف پلیس، نبودن روشنایی مناسب در شب و نحوه‌ی کاشت درختان در پیاده‌روها می‌باشد. ضعیفترین عوامل نیز در افزایش جرم در این منطقه اندازه‌ی محله‌ها و نحوه‌ی پراکندگی مساکن در آنها و پس از آن میزان خانوارهای اجاره‌نشین و سطح تحصیلات ساکنین محدوده می‌باشد. بنابراین در وزن دهی برای معیارها نیز با استفاده از مدل AHP بیشترین وزن به تأمین امنیت از طرف پلیس (۰/۲۷) و روشنایی مناسب (۰/۲۱) داده شده است. با توجه به مشاهدات میدانی و تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌توان نتیجه گرفت که در ناحیه ۱ منطقه ۶ تهران به علت نورپردازی نامناسب و کاشت درختان بصورت ممتد و وجود فضاهای خالی پشت درختان جرایم بیشتری نسبت به سایر مناطق صورت می‌گیرد. همچنین با توجه به شکل شماره ۳ اکثر جرایم ارتكابی در این ناحیه در شب انجام گرفته که نشان دهنده ضعف نورپردازی این منطقه در شب می‌باشد. از طرف دیگر وجود قومیت‌های مختلف و متنوع بیش از اندازه در ناحیه ۱ و ۳ نسبت به دیگر نواحی باعث شده این دو ناحیه پتانسیل بیشتری برای ارتكاب جرم داشته باشند. مشاهدات در مورد نحوه کاشت درختان نشان می‌دهد که در نواحی ۱، ۳ و ۴ این درختان بصورت ممتد می‌باشند و وجود فضای خالی پشت این درختان از دیگر عوامل موثر در بروز جرایم نسبت به نواحی دیگر به شمار می‌رود. از طرف دیگر در نواحی ۲، ۵ و ۶ اندازه محله‌ها کوچک و بین مساکن فضاهای خالی وجود ندارد درحالی که در نواحی ۱، ۳ و ۴ برعکس می‌باشد و وجود فضاهای خالی بین مساکن موجب ازدیاد جرایم می‌گردد. همچنین طبق مصاحبه‌های صورت گرفته مشخص شد که اکثر افراد ناحیه ۱ و ۳ بیکار بوده و از نظر سطح تحصیلات نیز در مرتبه پایین‌تری نسبت به نواحی دیگر قرار داشتند. در این بین میزان اشتغال در ناحیه ۶ بیشتر از دیگر نواحی بوده است. بیشترین میزان اجاره‌نشین در ناحیه ۳ بوده که اکثر افراد ثابت محله اظهار کرده‌اند که شناختی دقیق از این افراد نداشته‌اند و ناشناخته بودن افراد و ارتباط برقرار نکردن با همسایه می‌تواند نشان از وجود تبهکار و یا مجرمی در این خانواده‌ها باشد. به طور کلی با توجه به متغیرهای مورد بررسی و مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های عمیق با بزه دیدگان می‌توان به این نکته اشاره نمود که نواحی ۱، ۳ و ۴ نسبت به نواحی ۲، ۵ و ۶ پتانسیل بیشتری برای وقوع جرم دارند. همچنین یافته‌های تحقیق حاکی از این است که منطقه ۶ به عنوان یکی از مناطق جرم خیز کلانشهر تهران محسوب

می‌شود و ارائه راهکارهای مناسب و اجرایی برای جلوگیری از این جرایم ضرورتی اجتناب ناپذیر می‌باشد.

پیشنهادهای

تقریباً عمده‌ی مردم، مسوولان و کارشناسان بر این عقیده‌اند که در نظر گرفتن یک مجازات متناسب می‌تواند تا حد بسیار زیادی بر کاهش جرم و تنبیه مجرمان تاثیر داشته باشد. اگرچه درخصوص نوع مجازات و میزان آن، همچنین وضع زندان‌ها برای مجرمان نظرات متفاوتی بیان می‌شود اما در کل خیلی‌ها اعتقاد دارند مجازات‌های فعلی بیشتر مجرم‌ساز است تا جلوگیری از جرم، آنها معتقدند مجازات‌ها در کشور ما متناسب با جرم نیست و در برخی موارد سنگین و در برخی موارد سبک‌تر یا غیرمتناسب با جرم است. کیفیت توجه به مجازات، این‌گونه است که مجازات عاملی نیست که سبب از بین رفتن جرم شود. اگر مجازات و قوانین بازدارنده همیار رفتارهای مبارزه با علت‌های تحقق جرم باشند، می‌توانند ترکیب مناسبی را برای جلوگیری از جرم ایجاد کنند. همچنین برای رسیدن به امنیت پایدار و پیشگیری از جرم و بزهکاری در نواحی منطقه ۶ تهران به نظر می‌رسد راهکارهای زیر مؤثر باشد:

- تخصیص و ساماندهی سرانه‌های تأسیساتی، تجهیزاتی و خدماتی مورد نیاز شهروندان این منطقه و برقراری تعادل و توازن در نوع و ترکیب کاربری اراضی با جلب همکاری و مشارکت ساکنان این محدوده از شهر؛
- کاشتن درختان بصورت غیرممتد برای جلوگیری از ایجاد جرایم در پشت فضاهای ایجاد شده این درختان؛
- رسیدگی به اسکان افراد با قومیت‌های مختلف در این نواحی و جلوگیری از اجاره مسکن به افراد خلافکار و مجرد؛
- کمک برای بازسازی فضاهای متروکه و خالی بین مساکن با همکاری شهروندان محدوده؛
- برنامه منظم کنترل انتظامی و اعزام گشت‌های تخصصی با توجه به نوع و میزان جرایم در این حوزه‌ها؛
- به منظور حضور پررنگتر پلیس در این نواحی ضرورت دارد واحدهای انتظامی در موقعیت‌های مناسب مکانیابی گردند و برخی تسهیلات و تجهیزات شهری همچون نورپردازی مناسب معابر و خیابان‌ها و حصار کشی ساختمان‌های متروکه انجام گیرد؛
- تغییر در طراحی فضاهای گم و فاقد دید بصری که بنابر علل مختلف از جمله علل کالبدی، نبود روشنایی و آشکار نشدن جرم به علت تاریکی که فضاهای مناسبی را برای ارتکاب بزه فراهم می‌کند؛

- همراه سازی و تشویق مردم محدوده در قالب مشارکت در امر پیشگیری و تأمین امنیت اجتماعی؛
- طراحی مناسب کاشت درختان و گیاهان در نواحی و استفاده از تیرهای چراغ برق با پایه‌های بلند که امکان روشنایی خیابان‌ها و کوچه‌ها فراهم شود.

۶- منابع

- تقوایی، مسعود (۱۳۸۹) بررسی و مقایسه شاخص‌های ششگانه جرم در سطح مناطق مختلف شهر شیراز، جغرافیا (فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال نهم، شماره ۲۶، جلد ۱.
- جباری، کاظم، (۱۳۸۸)، شناسایی و تحلیل فضایی کانون‌های جرم خیز شهری با استفاده از سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهر تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه زنجان.
- رحمت، محمدرضا (۱۳۸۵)، «نقش طراحی محیطی در پیشگیری از جرم»، فصلنامه علمی- پژوهشی گواه، شماره ۹۰۸.
- رحیمی، نادر، (۱۳۸۵)، بررسی توزیع فضایی جرم در شهر کرج، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه اصفهان.
- رضوان، علی (۱۳۸۵)، امنیت شهری و نقش برنامه‌ریزی شهری در ارتقاء و بهبود آن (مورد مطالعه: منطقه ۱۷ شهرداری تهران)، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته برنامه ریزی شهری و منطقه ای، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر، گروه شهرسازی.
- زنگی آبادی، علی و رحیمی نادر، حسین، (۱۳۸۹)، تحلیل فضایی جرم در شهر کرج (با استفاده GIS). فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۰، شماره ۲، صص: ۱۹۸-۱۷۹.
- شیخاوندی، داور (۱۳۵۳)، آسیب شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات نشر و پخش کتاب.
- عامری سیاهویی، حمیدرضا، رستم گورانی، ابراهیم (۱۳۸۹)، رتبه بندی عوامل مؤثر بر میزان جرم در بندرعباس و نقش مدیران شهری و پلیس انتظامی در پیشگیری از آن، فصلنامه دانش انتظامی- سال دوازدهم- شماره اول.
- عباس‌زاده گروسی، مانیا (۱۳۸۶)، جرم چيست و مجرم کيست؟ مجله اصلاح و تربیت، شماره ۱.
- عباسی ورکی، الهام (۱۳۸۷)، شناسایی و تحلیل فضایی کانون های جرم خیز شهر قزوین با استفاده GIS، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- عبداللهی حقی، مریم (۱۳۸۳)، پیشگیری از جرم از طریق برنامه ریزی کاربری اراضی شهری (مورد تحقیق سرقت در شهر زنجان)، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- علی اکبری، اسماعیل (۱۳۸۳)، توسعه‌ی شهری و آسیب شناسی اجتماعی در ایران، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۴۸، صص ۴۹-۶۹.
- فریاد، پرهیز، مشکینی، ابوالفضل، غلامی، علیرضا، مرادی نیا، سجاد (۱۳۸۹)، بررسی جغرافیایی الگوهای فضایی بزهکاری در منطقه اسکان غیررسمی اسلام آباد (مورد مطالعه جرایم خرید و فروش اموال مسروقه)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی. دوره جدید شماره ۲۵، صص: ۸۱-۵۵.

- قزلباش، سمیه (۱۳۸۷)، ناهنجاریهای کالبدی در مناطق اسکان غیررسمی شهرها و تأثیر آن بر وقوع ناهنجاریهای اجتماعی، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زنجان.
- کلانتری، محسن، قزلباش، سمیه، یغمایی، بامشاد (۱۳۹۰)، تحلیل الگوهای فضایی بزهکاری در مناطق اسکان غیررسمی شهرها (مورد مطالعه، منطقه اسکان غیررسمی بی سیم در شهر زنجان)، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۲۴، صص: ۱۹۲-۱۷۳.
- کلانتری، محسن (۱۳۸۰)، بررسی جغرافیایی جرم و جنایت در مناطق شهر تهران، پایان نامه دکتری در رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا؛
- کلانتری، محسن و توکلی، مهدی (۱۳۸۶)، شناسایی و تحلیل کانون‌های جرم خیز شهری، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، نشریه پلیس پیشگیری نیروی انتظامی، سال دوم، شماره دوم، صص: ۱۰۰-۷۵.
- کی نیا، مهدی (۱۳۷۹)، مبانی جرم شناسی، جلد سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- کی نیا، مهدی (۱۳۷۳)، مبانی جرم شناسی، جلد دوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران؛
- گسن، ریموند (۱۳۸۵) جرم شناسی نظری، ترجمه دکتر مهدی کی نیا، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۶۹)، حقوق جزای عمومی ایران، تهران، انتشارات دانشگاه تهران؛
- مدبری، آتوسا (۱۳۸۵)، جرم، خشونت و احساس امنیت در فضای شهری، فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۲۸-۱۱.
- موسوی، سید یعقوب، (۱۳۷۸)، جامعه شناختی جرایم شهری، مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۱۴۳-۱۴۴.
- Badland, H.Schofield,G.(۲۰۰۵).Transport, urban design and physical activity: an evidence-based update.Transport Research Part D۱۰.۱۷۶.
- ERDOĞAN, Saffet, M. Ali DERELİ, Mustafa YALÇIN, (۲۰۱۱) Spatial Analysis of Five Crime Statistics in Turkey, FIG Working Week ۲۰۱۱ Bridging the Gap between Cultures Marrakech, Morocco.
- Greenberg, S, Rohe, W (۱۹۸۴). Neighborhood Design and Crime, APA Journal,
- Hillier, Bill and Ozlem Sahbaz, (۲۰۱۰), High Resolution Analysis of Crime Patterns in Urban Street Networks: an initial statistical sketch from an ongoing study of a London borough, University College London, UK.
- Lupton, D, (۱۹۹۹), Dangerous places and the unpredictable stranger: constructions offear of crime. Australian and New Zealand Journal of Criminology ۳۲(۱), ۱-۱۵.
- McCollister, Kathryn E., French, Michael T, Fang, Hai, (۲۰۱۰), the cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation drug nd Alcohol Dependence ۱۰۸ (۲۰۱۰) ۹۸-۱۰۹.

- Meagan Elizabeth Cahill . ۲۰۰۴ . Geographies of Urban Crime: An Intraurban Study of Crime in Nashville . TN; Portland . OR; and Tucson . AZ . Vol.۵۰, Issue ۱.
- ۱. Nasar, J L and Fisher, B, (۱۹۹۳), 'Hot spots 'of fear and crime: a multimethod investigation. Journal of Environmental Psychology ۱۳, ۱۸۷-۲۰۶.
- ۲. Short, J R., ۲۰۰۶, Urban theory, a Critical Assessment, Rutledge, New York.
- ۳. United Nations Center for Human Settlements (UNCHS), ۱۹۹۹-۲۰۰۸, Cities in a Globalizing World, UK: Earthscan, London.
- ۴. Wei, Jingzhu; Lin, Xiangyi.(۲۰۰۸) , The Multiple Attributed Decision-Making VIKOR Method and Its Application, IEEE.
- ۵. Weisburd, D, (۲۰۰۴), Criminal Careers of Places: a Longitudinal Study, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.
- ۶. Zhong, Haidong, Jie Yin, Jianping Wu, Shenjun Yao, Zhanhong Wang, Zhenhua Lv, Bailang Yu, (February ۲۰۱۱).Spatial Analysis for Crime Pattern of Metropolis in Transition Using Police Records and GIS: a Case Study of Shanghai, China, International Journal of Digital Content Technology and its Applications. Volume ۵, Number ۲.

